

Historiallinen näkemys elokuvamaailmaan

Niin kuin monesti käy, tutustuin Peter von Baghiin sattumalta. Erään suomalaisen ystäväni seurassa kiertelimme Helsingin katuja, vastaan tuli komea nuorimies ja niin meidät esitettiin toisillemme. Pistäydymme läheiseen kuppilaan juttelemaan ja jatkoksi tapasimme uudelleen vielä samana iltana hotellihuoneessa. Kävi ilmi että Peter oli juuri palannut matkalta Yhdysvaltoihin — hän matkustelee yleensä paljon — ja kotimaassa häntä odotti miellyttävä vastaanotto: Weilin ja Göös kustantamossa ilmestyi loistopainoksena hänen kirjoittamansa 600-sivuinen Elokuvan historia, jonka Peter toi mukanaan minulle lahjaksi.

Seuraavina päivinä katselin sitten rauhassa kirjaa nauttien sekä kuvituksesta että tekstistä. Ihmettelin miten noin nuori mies pystyi tällaisiin vakaviin suorituksiin, jopa loistofolianttien muodossa.

Nuorilla kyllä tiedetään olevan voimia ja intoa, mutta 32-vuotias Peter von Bagh näyttää omaavan tämän lisäksi jotain muutakin: harvinaisen laajat tiedot, luovan maailmankatsomuksen ja poikkeuksellisen työkyvyn.

Elokuva-alalla hänet tunnetaan useamassa ominaisuudessa esiintyvänä ammattimiehenä. Ohjaajana hän on tehnyt Kreivi-nimisen täysiltaelokuvan sekä neljä lyhytfilmiä. Vuosina 1966—69 hän oli Suomen elokuva-arkiston toiminnanjohtajana, minkä jälkeen on hoitanut ohjelmien suunnittelijan virkaa samassa laitoksessa. Tämän ohella hän on esiintynyt elokuva-arvostelijana mm. Ylioppilaslehdessä ja vuodesta 1971 toimittaa Filmihullu-aikakauslehteä.

Sitten on vielä luennoitsijan toimi Helsingin Taideteoksellisessa korkeakoulussa ja varsinainen tutkimustyö. Nyt ilmestynyt Elokuvan historia on Peterin neljäs kirja, jota ennen häneltä tuli pienempiä teoksia: Uuteen elokuvaan (1967), Elävältä haudatut kuvat (1969), Paljastava silmä (1973).

Suomen-matkan aikana Peter von Bagh järjести minulle mahdollisuuden nähdä

eräitä vanhempia suomalaisia elokuvia sekä myös pari hänen omaa lyhytfilmiään, joista toinen oli nimeltä Joulukuu ja toinen Olavi Virta. Viimeinen todella vaikuttii. Se oli tavallaan filmihaastattelu. Olavi Virta oli ollut aikoinaan varsin tunnettu suomalainen iskelmälaulaja. Hän lauloi kansallisia iskelmiä, valsseja ja tangoja ja hänestä pidettiin silloin. Kansalliset iskelmät olivat vielä suosittuja, hän itsekin oli nuori ja reipas ja elinvoimaa täynnä. Se oli vielä niitä aikoja jolloin kansallinen iskelmäperinne ei ollut tukahdutettu ulkomaalaisella tuontitavaralla. Ja nyt Peterin lyhytfilmissä esiintyi vanha ja sairas mies omassa vaatimattomassa asunnossaan, mies joka tuskin pystyi väsymyksestä ja pettymyksistä enää paljon puhumaankaan, mutta jonka kasvoilla ja liikkeissä ilmenevä elämäntragedia puhui omaa murheellista kieltään. Hän itsekin oli kovin liikuttunut, melkein itku kurkussa, mykistynyt tuskasta ja samoin myös katsoja. Filmi jäi mieleen, se oli minulle elämys ja pidän sitä onnistuneena.

Koska en ole mikään filmialan erikois-tuntija, niin myös vaikutelmani Peter von Baghin Elokuvan historiastakin on tavallisen lukijan, ei ammattiarvostelijan. Katsojanakin kosketukseni elokuvamaailmaan on ollut melko heikkoa ja epäsäännöllistä, ei näet riittä aikaa kaikkeen. Sen toki käsitän, että tiedonhaluiselle lukijalle Elokuvan historiasta on sekä iloa että hyötyä.

Elokuvan historian kirjoittaminen koko maailman mittakaavassa on ollut epäilemättä rohkea yritys, jopa »mielettömyys» niin kuin tekijä esipuheessa tunnustaa lisäten samalla että tämä mielettömyys on tuottanut hänelle suurta iloa. Lienee itses-tään selvää, että tekijä on päässyt loppu-tulokseen ankaran aineistonvalinnan kautta. Maailmassa on tuotettu kymmeniä tuhansia filmejä, joista teokseen on voitu ottaa »vain» puolitoista tuhatta.

Tekijä tähdentää esipuheessa että hänen kirjansa on elokuvataiteesta, ei markkinatavarasta. Huomautus on paikallaan varsinkin kun ajatellaan länsimaista elokuva-

tuotantoa. Menestyksellinen elokuva ei näet aina ole paras ja päinvastoin taiteellisessa mielessä hyväkin elokuva on joskus menestynyt huonosti.

Lukija pian huomaa, että tekijän näkemys on selvästi luokkakantainen. Tämän ovat huomanneet kirjan arvostelijatkin ja suhtautuneet siihen eri tavalla, mikä herätti kiihkeää väittelyä Suomen lehdistössä. Neuvostolukijoita Baghin analyysin lähtökohdat eivät kummastuta, me olemme tottuneet käsittämään taiteen yhteiskunnallisena ilmiönä, johon vaikuttavat luokkasuhteet ja ideologiat. Filmauskaluston tekninen taso ja henkilökunnan ammattitaito eivät vielä sano mitään tuotetun elokuvan yhteiskunnallisista tavoitteista ja inhimillisestä sisällöstä. Filmaustekniikka sinänsä voi siis palvella sekä edistystä että taantumusta. Tai kuten Bagh sanoo:

»Elokuva on toki ehtinyt tehdä enemmän pahaa kuin yhden taiteen puitteisiin luulisi mahtuvankaan: levittänyt väärää tietoa, vanhentunutta maailmankuvaa ja sen sairaalloisimpia vinoutumia, kiihkokansallista vihaa, fasistista propagandaa ja muuta vastaavaa. Tämä kaikki sisältyi jo sen syntymähetken rakenteellisiin tekijöihin: kuvat ja äänet (gramofoni keksittiin samoihin aikoihin kuin elokuva) lähtivät valloittamaan maailmaa samalla hetkellä kun imperialismin modernit muodot lujittivat otteensa.

Mutta elokuvaan on sen synnystä lähtien vaikuttanut muitakin tekijöitä. Se on levittänyt tietoa ja tuntemuksia vieraista maista, ollut suora tie kansalta kansalle, ihmiseltä toiselle... Jos elokuva syntyikin kapitalistisen maailman lemmikkinä ja kultaa **syöttävänä** Sampona, se on jo useita kertoja kokenut uuden syntymän sosialististen valtioiden nähdessä siinä oman taiteensa ja viestintävälineensä, joka muita keinoja kokonaisemmin ja havainnollisemmin näyttää itselle ja muille elämän kaikkia sen ilmenemismuotoja myöten tapahtuvan muutosprosessin.

Luokat ovat taistelleet elokuvissa huolimatta siitä, että niin paljon huolta ja rahaa on näytetty päinvastaisen vaikutelman antamiseen. Elokuvakamera on ollut vuosisatamme kaikkialla läsnäoleva todistaja, näkijä niin sotakentillä kuin keskitysleireillä. Se on kuvannut vedenalaista maailmaa, kuun maiseman ja luonnon ihmeitä... Vähäpätöisimpiä kameran tallettamista näyistä eivät kuitenkaan ole muutamat pienet, arkiset, usein unohdetut asiat: eivätkö jo kaupungin valojen viimeinen lähikuva Charles Chaplinista tai Mark Donskoin Gorki-trilogian luottavaiset kuvat lasten

kasvoista oikeuta seitsemännen taiteen ole-massaolon ja keksimisen?»

Kun on kysymys kokonaisen taidelajin historiasta, tärkeän seikan muodostaa periodisointiongelma. Peter von Baghin esitys etenee kronologisesti, rajatuin kausittain. Johdannossa kerrotaan »elokuvasta ennen elokuvaa», teknillisen idean syntymävaiheista, kameran ja projektorin kehityksestä vuoteen 1895 saakka. Mainittuna vuonna ranskalaiset Lumière-veljekset esittivät yleisölle ensimmäiset elokuvansa, jotka päättävät elokuvan esihistorian ja joista elokuvan varsinainen historia alkaa.

Johdantoa seuraa kuusi jaksoa vuosiluvuilta 1895—1919, 1920—29, 1930—44, 1945—1959, 1960—75. Kaksi ensimmäistä on omistettu mykkäfilmeille, loput kolme äänielokuvalle. Teoksen metodiin kuuluu kunkin jakson alussa esiintyvä lyhyt kronologia tärkeimmistä maailmanhistoriallisista tapahtumista. Yhteiskunnalliset ja kulttuuritapahtumat muodostavat tarpeellisen taustan elokuvan kehitykselle.

Aineisto esitetään sekä kausittain että maittain. Teoksen pääjaksojen puitteissa omat lukunsa saavat merkittävimmät elokuvamaat kuten Ranska, Yhdysvallat, Neuvostoliitto, Italia, Saksa, Ruotsi, Puola ym. Kirjan viimeisessä jaksossa on mukana myös Aasian, Latinalaisen Amerikan ja Afrikan suhteellisen nuori elokuva. Teokseen liittyvät henkilö- ja elokuvahakemistot, kirjallisuusluettelo sekä viitejärjestelmä tekevät kirjasta mainion hakuteoksen ja oppikirjan.

Eräät suomalaiset arvostelijat ovat syyttäneet Peter von Baghia muun muassa siitä, että hän suhtautuu teoksessaan »liian» myönteisesti neuvostoliittolaiseen elokuvaan. Soihdunkantajalehdessä tekijä on vastannut tähän syytökseen seuraavasti:

»Historiallisesti ottaen 1910-luvulla tapahtui suuri käänne elokuvassa: siihen asti elokuva oli esimerkiksi Yhdysvalloissa ollut työläisten ja köyhien siirtolaisten taidetta — aika paljon teemat ja käsittelytapa heijastivat tätä tilannetta. Sitten elokuva määrätietoisesti keskiluokkaistettiin, suunnattiin suurimmalle yhteiselle nimittäjälle, elokuvateatterit kasvoivat, elokuvat pitenivät ja koko käsittelytapa valjastettiin porvarillisiin uomiin. Ja tämä tietysti tuntui porvaristolle suurenmoisen voiton hetkeltä, kun kokonainen taide saatiin tällaisiin käsiin.

Myös elokuvan alueella Lokakuun val-lankumus ja sitä seurannut neuvostoliittolaisen elokuvan nousu oli tässä mielessä valtava shokki. Se oli ja on tähän asti tärkein kiila tuohon lisäarvoelokuvan verk-

koon. Se on sille ainoa perustavanlaatui-
nen vastavoima. Tärkeät virtaukset kuten
Italian neorealismi ja pienemmässä mää-
rin Ranskan ns. uusi aalto ovat kaikki ol-
leet nousuja hollywoodilaista elokuvaa ja
sen estetiikkaa vastaan. Mutta mikään
niistä ei ole kestänyt, kaikki ne ovat in-
tegroituneet jossain vaiheessa.

Historioitsijan perspektiiviin kuuluu
paitsi tosiasioiden kuvaaminen myös osoit-
taa kaikkein parhaiden esimerkkien avul-
la, mitä elokuva voisi olla. Ja neuvosto-
elokuvaa parempaa esimerkkiä ei tästä
ole — se on saanut elokuviin sellaisia
ulottuvuuksia, joita ei minkään muun maan
elokuva pysty hahmottamaan.

Hyvin tyyppillinen tapa on ollut väittää,
että neuvostoelekuva on ollut olemassa
vain ns. »kulta-aikana», 20-luvulla. Jatko
perustuu osittain tietämättömyydelle, osit-
tain pelkälle valehtelemiselle. Tällä hetkel-
lä on Suomessa nähty tarpeeksi 30-luvun
elokuvia — Tšapajevista Aerogradiin ja
Donskoihin — jotta tiedetään miten mer-
kittävä koko maailman mittakaavassa tämä
elokuva on ollut. Nyt juuri tällä hetkellä
on elokuva-arkistossa esillä aivan suuren-
moisia elokuvia toisen maailmansodan
ajalta. Suomen poliittisen historian vuoksi
niitä ei tietysti koskaan ole nähty — täällä
tehtiin mannerheimiläistä krääsää ja esitet-
tiin saksalaista, goebbelisiläistä moskaa.

Aivan samoin tällä vuosikymmenellä
jotkut Roman Karmenin elokuvat Latinalai-
sesta Amerikasta, niiden lähestymistä-
pa, niitten valtavat historialliset perspek-
tiivit. Tai viime vuosikymmenellä Mihail
Rommin Arkipäivän fasismi — miten yli-
voimainen se on fasismin erittelyssä ver-
rattuna siihen mitä muissa maissa saadaan
alkaan.

Ellei neuvostoelokuvan ulottuvuuksien
ääriviivoja saa esiin tällaisessa kirjassa,
niin on valehdellut elokuvan historiasta,
on pienentänyt elokuvan todellisia ulottu-
vuuksia. Tämä ei tarkoita sitä että kos-
kaan pienentelisin amerikkalaisen eloku-
van ansioita. Tästä varmasti jotkut tulevat
joskus vielä tätä kirjaa syyttämään, että
se on liian lempeä amerikkalaista elokuvaa
kohtaan. Kyllä olen yrittänyt tuoda esiin
sen parhaat puolet, mutta kriittisesti.»

Peter von Baghin Elokuvan historia on
herättänyt keskustelua, jopa väittelyäkin
Suomessa, mikä on tavallaan osoitteena
kirjan ajankohtaisuudesta. Tekijällä on to-
della ollut sanottavaa. Eräät arvostelijat
pitävät teosta matkaoppaana elokuvamaail-
maan ja sellaisena sillä tulee olemaan py-
syvä arvo suomalaisten lukijain keskuu-
dessa.

Dora SEHTER

Karjalan kaupunkeja ja piirejä

Hiljattain pääkaupunkimme kirjakaup-
poihin ilmestyi Juri Vlasovin kertoelma ta-
savaltamme nuorimpiin yhdyskuntiin lu-
keutuvasta Mujejärven asutuksesta — sa-
mannimisen hallintopiirin keskukselta,
joka piiri perustettiin kymmenen vuotta
sitten.

Teoksen alussa tekijä valottaa seudun
historiaa kertoen mm. paikallisen väestön
taistelusta ruotsalaisia miehittäjiä vastaan
tiiksiläissyntyisen Ivan Rokatsun johdolla
sekä länsikarjalaisten kurjasta elämästä
entisaikaan vailla kunnollista toimeentuloa,
terveydenhoitoa ja koulutusmahdollisuuksia.
Edelleen kirjassa kuvataan miten pai-
kallinen väki otti ilolla vastaan tiedon Lo-
kakuun vallankumouksen voitosta ja miten
se kävi taisteluun sen puolesta. Eri luvut
on omistettu Suurelle Isänmaalliselle sodal-
le ja sitä seuranneelle jälleenrakennus-
työlle.

Erikoisella lämmöllä tekijä kertoo Län-
si-Karjalan radan rakentajista, joita oli
saapunut eri puolilta laajaa Neuvostoliit-
toa. Siksi pä rakennushanke oli saanut ni-
mekseen »ystävyyssrata». Tämä neljäsataa
kilometriä pitkä rata kytki Mujejärven,
Suojärven ja Kalevalan metsärikkaat pii-
rit tasavaltamme talouselämään ja sen
kautta maamme muihin teollisuusalueisiin.

Piirin metsätyömailla käytetään alan
uusimpia koneita ja työtapoja eikä ole sat-
tuma, että nimenomaan Mujejärvelle jär-
jestettiin 1974 koko Neuvostoliittoa käsit-
tävä seminaari.

Piirissä toteutetaan muutenkin laajaa
rakennustoimintaa: on noussut lukuisia
asutuskeskuksia, ilmestynyt uusia autotei-
tä ja voimansiirtolinjoja. Myös maatalous-
tuotanto, varsinkin turkistarhaus ja karja-
talous kehittyvät hyvää vauhtia.

Kirjassa kerrotaan piirin monista kan-
ta-asukkaista ja erinomaisista työnteki-
jöistä, joiden uutteralla työllä elämä on
tällä muuttunut vauraaksi ja valoisaksi.

Yleisesti ottaen onkin sanottava, että
tämä asiantuntemuksella kirjoitettu teos
on hyvä lisä kotiseutukirjallisuuteemme ja
sellaisenaan tulee herättämään kotiseutuys-
tävien huomiota.